
6 hjerter: En fuldkommen forunderlig dannelsesroman!

Adalbert Stifters 'Sensommer' fra 1857 er en fuldkommen forunderlig dannelsesroman, der mestendels består af minutiøse beskrivelser af planter, sten, kunstværker og møbler. I dag har den økokritisk potentiale – og kan endelig læses på dansk.

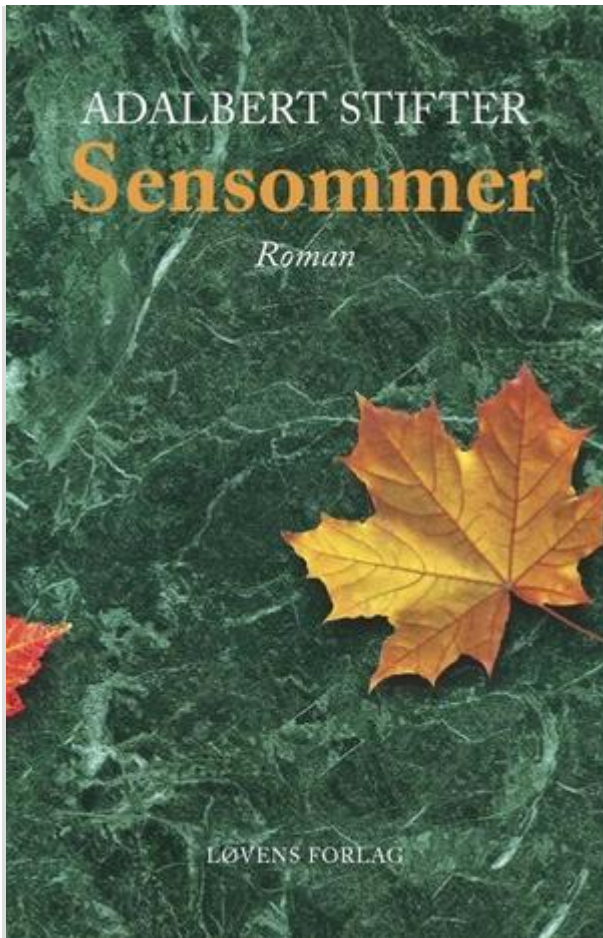
AUTOMATISK OPLÆSNING

Fejl! Filnavn er ikke anført.

Foto: Arkivfoto/Løvens forlag

SKØNLITTERATUR 1. JAN. 2023 KL. 09.38

I mange år har mit kendskab til østrigske Adalbert Stifters meget lange roman 'Der Nachsommer' (1857) indskrænket sig til én vidunderlig sætning: »Welch ein Sommer hätte sein können, wenn einer gewesen wäre«. Lidt frit oversat: 'Hvilken sommer kunne det ikke have været, hvis den havde været der'. I en særlig periode berørte den sætning mig så dybt, at jeg gik og vuggede den ved mit bryst, fuld af sorg og fryd over dens hjerteskerende konjunktiver. Det, der kunne have været, men aldrig blev.

Adalbert Stifter: *Sensommer*. Oversat fra tysk og med efterskrift af Sven Halse. Løvens Forlag. 715 sider

Sætningen er ikke fra romanen selv, men skrevet af Stifter under dens tilblivelse, i et brev, hvor han fortæller sin forlægger om den karakter, der står i romanens centrum: En betydningsfuld statsmand fuld af skabende kræfter, som han først får mulighed for at udfolde i en høj alder, hvor de til gengæld »blomstrer omkring dette menneskes efterår og viser, hvilken sommer det kunne have været, hvis den havde været der«.

Det er i romanens handling ikke kun de skabende kræfter, der går glip af deres sommer, det er også det elskende par, som manden har været en del af. Hvilken kærlighedshistorie kunne det ikke have været, hvis den var blevet.

Nu står den som et rudiment: Først et passioneret forår, siden et efterår, hvor den elskede er blevet en af den slags kvinder, der »ligner falmende roser«. Derimellem ingen sommer, ingen nydelse af den elskede i hendes fulde blomstring. Til gengæld

er noget af det mest bemærkelsesværdige, den gamle mand har skabt, en bestand af roser, der vokser op ad hans hus og hver sommer dækker det med en blomstrende pragt uden lige.

Så meget smukt

'Sensommer' er en sen dannelsesroman, men måske den, der mere end nogen anden roman opfylder genren. Romanens hovedkarakter er umiddelbart ikke den gamle mand, men den unge købmandssøn, som er dens jeg-fortæller. Han er indbegrebet af dannelsesromanens helt, fuldkommen dedikeret til at danne sig, det vil sige at udfolde sine naturlige anlæg for at iagttage, værdsætte og bearbejde verdens fænomener.

Han tilbringer sine vintre i byen med at læse, tegne, male, og somrene i det bjergrige landskab, hvor han vandrer rundt og studerer planter, sten og dyr. Det er på en sommervandring, han kommer forbi det rosendækkede hus, som viser sig at tilhøre den gamle mand.

Her bliver han så gæstfrit modtaget, at han fremover har en stående invitation til at tilbringe en del af sommeren hos sin »gæsteven«, som råder over utallige gæsteværelser, et velassorteret bibliotek, en prægtig kunstsamling (vi taler Tizian, Veronese, Holbein), en forvaltergård, en velopfostret plejesøn og en stab af gartnere, håndværkere, arbejdsfolk.

Faste sommergæster er også plejesønnens mor og hendes unge datter, der kommer for at nyde rosernes blomstring. Den gamle mands landsted fremstår som en slags dannelsens Utopia; med umådelig omsorg og kundskab passer og plejer han hus og have og er dybt engageret i at lære af fortidens håndværksmestre for at omsætte ånden i deres værker til ny og tidssvarende møbelkunst.

Romanens godt 700 sider består mestendels af indgående beskrivelser af planter, sten, kunstværker og møbler. Ikke mindst hæfter Stifter, der også var landskabsmaler, sig ved farverne. Første gang jeg-fortælleren ser rosenhuset, beskrives roserne eksempelvis sådan her: »Farverne gik fra de hvide rosers rene hvide gennem overgangsrosernes gullige og rødlige hvide over i de røde rosers

sartrøde og purpurrøde og blårøde og sortrøde«. Dette er min egen oversættelse, som understreger den tyske teksts malende redundans.

I bjergene finder vort jeg et stykke marmor, som har »den reneste hvide farve, blandet fint og smukt med rosa og strågult«. På en vintervandring til gletsjeren lyser brudfladerne i ismasserne »spillende grønt og blå mellem det dominerende hvide«.

Typisk for romanens plot er gletsjervandringen omgærdet af faresignaler, men ingen ulykke indtræffer; den afgørende begivenhed er selve synet af gletsjeren, der fylder vort jeg med »taknemmelighed over for Gud Herren, der har skabt så meget smukt«.

At tabe mennesket af syne

Lige så indgående tingene omkring menneskene bliver beskrevet, lige så meget er der ting i og ved menneskene, som ikke benævnes. Deres navne, deres følelser. Så meget desto stærkere virker de yderst få lynnedslag af patos eller drama: Da vort jeg går i teatret og bryder sammen i gråd over King Lear, eller da han overhører en gådefuld replikveksling mellem gæstevennen og hans falmende rose.

Gæstevennens livshistorie forbliver ufortalt ind til det 16. af bogens 18 kapitler,

Da gæstevennen fortæller sin historie, griber han sig selv i at fortabe sig i indgående beskrivelser af fuglesang og aftenlys: »Jeg forglemmer mig og fortæller ting, som ikke er vigtige«.

Men vort jeg beder ham inderligt: »Snyd mig ikke for de billeder, De gemmer på fra dengang. De trænger dybere ind i sindet og forbinder lettere det, der skal forbindes, end hvis der blot blev tegnet en flad skygge af det levende liv«.

Dette kan stå som en slags poetik for Stifters egen roman.

Modsat hvad man kunne tro, er det, som om de omhyggelige beskrivelser ikke bare får romanens univers til at fremtræde sansestærkt for læseren, men også skaber en dirrende suspense. Jo mere diskret og ufortalt det menneskelige drama er til stede

blandt alle beskrivelser af roser, chatoller, marmorbrud, ædelsten, gletsjere, statuer, malerier osv., jo mere ligger det og ulmer sitrende i teksten.

Stifters dvælen ved tingene fik hans samtidige digterkollega Friedrich Hebbel til at anklage ham for at »tabe mennesket af syne«. I dag er det et ideal for mange digtere at tabe mennesket af syne, at give tingene forrang frem for det menneske, der har vanrøgtet kloden.

Der er klare økokritiske potentialer i Stifters værk, både i hans fintmærkende blik for ikke-menneskelige væsener og genstande, og i skildringen af en husholdning, hvor omsorgen for ting og planter og materialer står i højsædet. Det glæder mit kunstelskende hjerte, at denne omsorg ikke kun gælder naturskabte ting, men også menneskeskabte: kunstværker og kunsthåndværk. Det er en gennemgående pointe, at menneskets vej til et opmærksomt og omsorgsfuldt forhold til verden omkring sig går gennem kunsten.

Det er en magisk oplevelse at læse 'Sensommer'; som en tysk kollega formulerede det, er det som at træde ind i et fuldkomment virtuelt univers. Efter endt læsning står min amulet-sætning om den sommer, der kunne have været, ikke bare i sorgens, men også i håbets skær.

Efteråret kan være blomstrende og give os en klar idé om den sommer, der aldrig indfandt sig; på sin vis kan sensommeren skabe den forudgående sommer, selv om den aldrig var der. En yngre generation kan forløse det, som hos den ældre forblev uforløst. Det kan lade sig gøre at råde bod på fortidens forsømmelser.

Når det gælder klodens tilstand i dag, er det en utopisk tanke. Men som oversætteren Sven Halse skriver i sit fine efterord, har 'Sensommer' for ham været »en livslang inspiration til ikke at kaste vrage på idealforestillinger og utopier«.